

Zol gaýtalanyp durlan ýalanlary nämüçin hakykatdyr öýdýäris?

Category: Kitapcy, Nukdaýnazar, Psihologiýa, Sözler

написано kitapcy | 26 января, 2025

[Zol gaýtalanyp durlan ýalanlary nämüçin hakykatdyr öýdýäris?](#)

[Has Türkmeniň Nukdaýnazar sahypasy üçin ýörite terjimesi](#)

Çarşenbe, 24.05.2023 ý.

Dogrudygy gümana nämendir bir zady köp gaýtalaberseler, gözüňe dogry ýaly görnüp başlaýar. Muny bilmegiň özi propaganda toruna düşmegiň önüni alyp biler.

«Gaýtalanyp durlan ýalan hakykata öwrüler» sözünü Faşistik Germaniýanyň propaganda ministri Ýozef Gebbelsiň aýdandygy rowaýat edilýär. Bu söz propagandanyň esasy talaby

hasaplanýar.

Psihologlar muny «hakykatyň бүкүлме» täsiri diýip atlandyrýar. Bu täsiriň üstünde geçirilen synaglarda, eksperimentlerden ähmiýetsiz zatlar boýunça käbir zatlary dogry ýa-da ýalňys görnüşde topara bölmekleri talap edilýär. Mysal üçin, «Kişde miweden edilýär» (dogry) ýa-da «Mandarin doly bişen pyrtykaldyr» (ýalňys) we ş.m.

Birnäçe minutlyk, hatda birnäçe hepdelik arakesmeden soň eksperimentlere ýene şol synag geçirilip görüldi, emma bu gezek käbir täze kesgitlemelerem goşulypdyr. Şonda adamlaryň has oň gören kesgitlemelerini dogry bolup-bolmazlygyndan özbaşdak ýagdaýda dogry hasaplaýandyklary görüldi. Munuň sebäbi-de, adamlaryň şol sözlere özleriniň ýakyn durmagydyr.

• Öňdenem bar maglumat

Munuň özi «gaýtalanyp durlan ýalan hakykata öwürülýär» sözüniň laboratoriýada subut edilen görnüşidir. Daş-töweregimize siňe syn etsek, adam psihologiýasynyň şeýle aýratynlygyny mahabatçylaryň we syýasatçylaryň köp ulanýandygyny görýändiris.

Emma laboratoriýada şu täsiriň görülmegi hakyky durmuşda adamlaryň ynanjyna täsir etmekde möhüm serişde hökmünde hereket edýändigini aňlatmaýar. Eger diňe ýalan-ýaşryklary gaýtalap adamlary ynandyryp bolýan bolsady, onda ynandyrmagyj başga hili usullarynyň geregi bolmazdy.

«Hakykatyň бүкүлmegi» Gitleriň propaganda ministri Ý.Gebbels ýaly adamlaryň elinde howply ýaraga öwürlip biler. Muňa böwet bolup biljek zadyň bireni siziň hakyky bilýän zatlaryňyzdyr. Haýsydyr bir ýalan göwnüme jaý bolýanam bolsa, ony hälişindi eşidip durandygymyz üçin oňki bilýän zatlarymyzy nämüçin bir gyra süýşürmelimiş?

ABŞ-nyň Wanderbild uniwersitetinden Liza Fazionyň topary hakykat бүкүлmesi täsiriniň başky maglumatlar bilen nähili baglanyşdyrylýandygyny barlap gördi. Şeýle бүкүлme öňdenem bar maglumatyňyza täsirini ýetirip bilýärmikä?

Netijeler kesgitlemäniň dogry ýa-da ýalňysdygy baradaky

maglumatymyza garamazdan, gaýtalamalaryň derňeme ukybymyza täsir edip bilýändigini görkezdi. Adamyň rasionallygy nukdaýnazaryndan bu erbet zat bolubam görnüp biler. Ýöne Fazio we onuň topary şuny anyklady: Bir kesgitlemäniň dogry diýip baha berilmegindäki iň uly täsir onuň hakykatdanam dogry bolup-bolmandygy bilen baglanyşyklydy. Gaýtalamagyň täsiri hakykatyň üstüni örtüp bilmeýärdi. Gaýtalansyn, gaýtalanmasyn, tapawudy ýok – adamlaryň ýalan-ýaşryklara garanda hakykatlara ynanma ähtimallygy has artykdy.

• Gysga ýollar

Bu bolsa adamyň ynançlaryny görkezýär. Gaýtalamalar meseläniň düýbünüň başga hilidigini bilýän ýagdaýymyzda käbir kesgitlemeleriň dogry ýaly kabul edilmegine sebäp bolýar, emma ol maglumaty doňduryp bilmeýär. Eýse munuň nähili sebäbi bolup biler? Hemme zat eşidýän islendik maglumatymyzyň näderejede ynandyryjydygyny derňemek üçin görkezilmeli tagallada ýatyr. Eşidýän her bir zadymyzy öňdenem bilýän maglumat gorumyzyň süzgüjinden geçirmek köp zähmeti we wagty talap edýär. Bize bolsa çalasyn derňewler gerek bolýar, munuň üçin gysga ýoldan barmaga synanyşýarys, beýtmek köplenç dogry netijelere äkidýär.

«Hakykat бүкүлmesi» hiç birimizden sowa geçenok, diňe hakyky maglumatlary edinmek arkaly oňa garşy durup bileris.

Dara-direlikde eşidýän zadymyzyň dogrudygy ýa-da ýalňyşdygy hakda netijä gelmek strategiýadyr. Eger diňe gaýtalamalar derňewlerimize täsir edýän bolsa, onda problemaly ýagdaý dörärdi. Emma beýle däl. Elimizde giň gerimli derňeýji güýç bar, emma bularyň çäklidigi bilen ylalaşmaly bolýarys.

Aňymyz «hakykat бүкүлmesiniň» täsirlerine açyk ýagdaýa gelýär, çünki bir zadyň makuldygyny derňeme müddetinde instimktimiz bizi gysga ýollara ýüz urmaga ýöneldýär. Beýmek köplenç gowy netije berýär. Emma käte ýalňyşdyrybam bilýär.

• Gaýtadan gözegçilik

Bu täsir barada az-kem bilýän bolsak, onda oňa garşy

taýýarlykly bolmak kyn düşmeýär. Munuň üçin ynanýan zatlarymyzy öwran-öwran barlap durup, näme sebäpli ynanýandygymyza düşünmekdir. Nämedir bir zat bize ynandyryjy görüňän bolsa, ol hakykatdanam dogry bolandygy üçinmi ýa gulagymyzyň aşagynda üznüksiz gaýtalanyp durlany üçinmi?

Akademikleriň, alymlaryň ýazýan her bir zadynda anyk çeşmelere salgylanýandyklarynyň sebäbi-de şudur. Agzaýan pikirlerine okyjynyň şobada ynanmagyna garaşmagyň ýerine oňa çeşmesini barlamak mümkinçiligini berýärler. Emma бүкүlmä garşy görmeli çäreleriň biri-de ýalňyş zatlaty gaýtalamakdan gaça durma mejburylygydyr.

Hakykatlaryň ähmiýetini saklaýan dünýäsinde ýaşaýarys. Düýp çeşmesine inip, dogrudygyny bilip-bilmän bir zady gaýtalaýan bolsak, ýalan-ýaşryklardyr hakykatlaryň biri-birine garym-gatym bolan dünýä döredilmegine ýardam etdigimiz bolar. Ýagny, gaýtalamazdan öň pikirlenip görmek zyýan etmeýär.

Tom STAFFORD. Nukdaýnazar